

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Cirkulärnr: 2005:52
Diariernr: 2005/1287
Handläggare: Per-Olov Nylander
Avdelning: Avd för vård och omsorg
Sektion/Enhet: Sektionen vård och socialtjänst
Datum: 2005-06-01
Mottagare: Kommunstyrelsen
Stadsdels- eller kommunalnämnd
Socialnämnd
Äldre- och omsorgsnämnd
Landsting-/regionkansli
Länsförbunden
Rubrik: Underlag för rutiner kring omhändertagande av avlidna

CIRKULÄR 2005:52

2005-06-01

Avd för vård och omsorg
Sektionen vård och socialtjänst
Per-Olov Nylander

Kommunstyrelsen
Stadsdels- eller kommundels-
nämnd
Socialnämnd
Äldre- och omsorgsnämnd
Landsting-/regionkansli
Länsförbunden

Underlag för rutiner kring omhändertagande av avlidna

1. Inledning

Enligt 1 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) HSL innefattas i hälso- och sjukvård att ta hand om avlidna. Kommunerna har ansvar för att ta hand om dem som avlider i särskilda boendeformer (18 § 1 st. HSL) samt i vissa landsting/regioner även dem som avlider i ordinärt boende i den omfattning som framgår av de avtal som tecknats om övertagande av hemsjukvårdsansvaret i ordinärt boende (18 § 3 st. HSL) I övriga fall ansvarar landstingen.

I lagens 2d § slås fast att när någon avlidit ska hälso- och sjukvårdens uppgifter fullgöras med respekt för den avlidne. De åtgärder i samband med ett dödsfall som måste vidtas och inte kräver medverkan av läkare skall utföras av den huvudman som har ansvaret för hälso- och sjukvården i det enskilda fallet. Kroppen skall således tas om hand på ett värdigt sätt av respektive sjukvårdshuvudmans personal, vare sig det sker hos kommun eller landsting. De efterlevande ska visas hänsyn och omtanke. Den avlidnes kultur och religion ska beaktas. Landstingen eller kommunerna ansvarar för förvaring av avlidna i avvaktan på kistläggning och bisättning. (SOSFS 1996:29).

Hälso- och sjukvårdens ansvar upphör när kroppen lämnats ut för kistläggning eller motsvarande, beroende av traditioner i olika trosinriktningar.

Ordet bisättning definieras som kistläggning och svepning av den avlidne samt transport av kista till förvaringsutrymme för begravning. Vi har valt att inte använda ordet bisättning p.g.a. detta ord har fått olika innebörd i olika delar av landet. I stället används endast ordet kistläggning.

Det finns inget legalt hinder för att andra, t ex församlingar eller begravningsbyråer att tillhandahålla bårhus.

För närmare information om fördelningen av ansvaret för hälso- och sjukvården i boendeform eller bostad enligt SoL, LSS m.m. mellan kommuner och landsting hänvisas till Svenska Kommunförbundets cirkulär 2003:82.

2. Dödsbevis och intyg om dödsorsak

Enligt lagen om kriterier för bestämmande av människans död (1987:269) skall en läkare i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet fastställa att döden har inträtt. Socialstyrelsens har givit ut föreskrifter och allmänna råd (SOSFS1987:32) om kriterier för bestämmande av en människas död. En ny författning väntas utkomma inom kort och som ska gälla från och med 1 juli 2005. Vidare skall enligt begravningslagen (1990:1144) ett intyg om dödsfallet (dödsbevis) och ett intyg om dödsorsaken utfärdas av en läkare. Den läkare som fastställt att döden har inträtt är enligt samma lag skyldig att så snart det kan ske göra anmälan till polismyndigheten om förhållandena är sådana att en rättsmedicinsk obduktion eller annan rättsmedicinsk undersökning behövs. Om det finns skäl för en sådan undersökning skall dödsbeviset lämnas till polismyndigheten. I andra fall skall dödsbeviset lämnas till skattemyndigheten som utfärdar ett intyg om att stoftet får gravsättas eller kremeras.

3. Generella rutiner kring omhändertagande av avlidna m.m.

Landsting och kommuner ska i samarbete lokalt skapa en tydlig ansvarsfördelning för de åtgärder som behöver vidtas i samband med dödsfall. Verksamhetschef för hälso- och sjukvården ansvarar för att lokalt anpassade rutiner finns och att anhöriga underrättas då ett dödsfall skett (förordning (1996:933) om verksamhetschef inom hälso- och sjukvården). Det är angeläget att all berörd personal ges en god information om gällande bestämmelser och kompletterande lokala rutiner (SOSFS 1996:29).

I den kommunala hälso- och sjukvården har den medicinskt ansvariga sjuksköterskan ansvar för att det finns behövliga direktiv och instruktioner för sjukvårdsverksamheten samt att personalen inom kommunens hälso- och sjukvård har den kompetens som behövs (SOSFS 1997:10).

Den avlidne skall omhändertas av sjukvårdshuvudmannens personal på ett värdigt sätt, de anhöriga visas respekt och omtanke och olika trosinriktningar skall huvudsakligen få sina önskemål i samband med dödsfallet tillgodosedda.

Bedömer läkare att klinisk eller rättsmedicinsk obduktion är nödvändig övergår ansvaret till landstinget, eller i förekommande fall till polisen, som transporterar kroppen till obduktionslokal, oavsett var dödsfallet inträffat. Efter obduktion transporteras kroppen till bårhus. Transporterna ska ske utan kostnad för dödsboet.

3.1 Ansvar vid dödsfall på landstingenssjukvårdsinrättningar

Landstinget ansvarar för att kroppen transporteras till och förvaras i bårhus till dess den kan överlämnas för kistläggning till de anhöriga, närstående eller annan som ordnar med begravningen. Detta gäller också i de fall landstinget har upphandlat vårdplatser på enskilda vårdinrättningar. I dessa fall bör det regleras i avtalet vem som ska ombesörja transporten. Landstingets ansvar upphör när kroppen har utlämnats för kistläggning.

3.2 Ansvar vid dödsfall i ordinärt boende i hemlandstinget där landstinget har hemsjukvårdsansvar

Avlider patienten i ordinärt boende eller anhörigs hem, även sommarstuga eller dylikt, har läkare ansvar för att behövliga intyg utfärdas och skickas till rätta instanser.

Landstinget ansvarar för att kroppen transporteras till och förvaras i bårhus till dess kistläggning kan äga rum. Landstingets ansvar upphör när kroppen lämnas ut för kistläggning.

Vid dödsfall i ordinärt boende kan det ibland vara lämpligt att den döde får vara kvar i sitt hem till dess kistläggning kan ske.

Anhöriga, närstående eller annan som ordnar med begravningen kan givetvis välja att själva ta över ansvaret och beställa transport till bårhus. I detta fall uppstår ett avtalsförhållande och ett betalningsansvar direkt mellan dödsboet och transportören, utan att landstinget berörs. Landstingets ansvar upphör när kroppen på de anhörigas uppdrag lämnas ut till transportören. När anhöriga gör nu beskrivet val ska landstinget klargöra för dem när landstingets ansvar upphör och vad beslutet innebär. I dessa fall ska transportören fakturera dödsboet. Anhörigas val samt vidtagna åtgärder ska dokumenteras i patientjournalen.

3.3 Ansvar vid dödsfall på allmän plats

I de fall personen avlider på allmän plats och läkare samt polis vidtagit regelmässiga åtgärder, förs kroppen regelmässigt till en landstingsdriven sjukvårdsinrättning. Landstinget ansvarar för dessa transporter.

3.4 Ansvar vid dödsfall utanför hemlandstinget

Avlider någon som är remitterad till sjukvård utanför hemlandstinget ansvarar hemlandstinget för transport av stoftet till bårhus i hemlandstinget. Detta skall ske utan kostnader för dödsboet.

Avlider någon på sjukvårdsinrättning utanför hemlandstinget utan att vara remitterad dit eller remitterad enligt s.k. valfrihetsremiss, eller på annan plats utanför hemlandstinget, svarar anhöriga, närstående eller annan som ordnar med begravningen för att kroppen transporteras till bårhus.

3.5 Ansvar vid dödsfall inom kommunens särskilda boendeformer

När en person avlider i en sådan boendeform eller bostad som avses i 5 kap 5 § 2 st. och 5 kap 7 § 3 st. samt 7 kap 1 § 2 p. socialtjänstlagen skall en läkare konstatera dödsfallet och utfärda behövliga intyg.

Kommunen ansvarar för att den avlidne transporteras till och förvaras i bårhus till dess stoftet kan överlämnas till de anhöriga för kistläggning. Kommunens ansvar upphör när detta skett.

Vid dödsfall i särskilt boende kan det ibland vara lämpligt att den döde får vara kvar där till dess kistläggning kan ske.

Anhöriga, närstående eller annan som ordnar med begravningen kan givetvis välja att själva ta över ansvaret och beställa transport till bårhus. I detta fall uppstår ett avtalsförhållande och ett betalningsansvar direkt mellan dödsboet och transportören, utan att kommunen berörs. Kommunens ansvar upphör när kroppen på de anhörigas uppdrag lämnas ut till transportören. När anhöriga gör nu beskrivet val ska kommunen klargöra för dem när kommunens ansvar upphör och vad beslutet innebär. I dessa fall ska transportören fakturera dödsboet. De anhörigas val samt vidtagna åtgärder ska dokumenteras i patientjournalen.

3.6 Ansvar vid dödsfall i ordinärt boende med kommunalt hemsjukvårdsansvar

Avlider patienten i ordinärt boende har läkare ansvar för att behövliga intyg utfärdas och skickas till rätta instanser.

För att kommunen skall ha ansvar för omhändertagandet av avlidna i ordinärt boende krävs att detta uttryckligen angetts i överenskommelse mellan kommun och landsting. Annars ligger ansvaret kvar på landstinget. Parterna bör klargöra i avtalet vad som gäller för personer som inte får hemsjukvård från kommunen.

Kommunen skall, om man enligt avtal övertagit ansvaret, se till att kroppen transporteras till och förvaras i bårhus till dess kistläggning kan äga rum. Kommunens ansvar upphör när kroppen lämnas ut för kistläggning.

Vid dödsfall i ordinärt boende kan det ibland vara lämpligt att den döde får vara kvar i sitt hem till dess kistläggning kan ske.

Anhöriga, närstående eller annan som ordnar med begravningen kan givetvis välja att själva ta över ansvaret och beställa transport till bårhus. I detta fall uppstår ett avtalsförhållande och ett betalningsansvar direkt mellan dödsboet och transportören, utan att kommunen berörs. Kommunens ansvar upphör när kroppen på de anhörigas uppdrag lämnas ut till transportören. När anhöriga gör nu beskrivet val ska kommunen klargöra för dem när kommunens ansvar upphör och vad beslutet innebär. I dessa fall ska transportören fakturera dödsboet. De anhörigas val samt vidtagna åtgärder ska dokumenteras i patientjournalen.

Bedömer läkare att klinisk eller rättsmedicinsk obduktion är nödvändig övergår ansvaret till landstinget som transporterar kroppen till obduktionslokal och där-
efter till bårhus. Kommunens ansvar upphör i samband härmed.

3.7 Ansvar vid dödsfall i enskild verksamhet

I de fall privat vård utförs på entreprenad av landsting eller kommun, bör ombesörjande av transporten regleras i avtal. Sjukvårdshuvudmannen har ansvaret för att detta sker.

I de fall en person avlider i privat vård, som ej finansieras med offentliga medel, har den privata vårdgivaren ansvar för att ta hand om den avlidna enligt HSL.

3.8 Ansvar vid dödsfall utanför Sverige

Avlider en svensk medborgare eller annan med permanent uppehållstillstånd i Sverige, utanför Sveriges gränser ansvarar dödsboet för att transporten av den avlidna kroppen.

3.9 Ansvar vid utländsk medborgares dödsfall

Avlider utländsk medborgare utan uppehållstillstånd i Sverige svarar vederbörandes dödsbo eller annan, till exempel försäkringsbolag, för kostnaderna för transport av stoftet och övrigt omhändertagande.

4. Avgifter till kommuner och landsting

Bestämmelser om vårdavgifter i 26 § hälso- och sjukvårdslagen medger att landsting och kommuner få ta ut avgifter i samband med omhändertagande av avlidna. Om sjukvårdshuvudmannen väljer att ta ut avgift för denna tjänst måste avgiften fastställas på samma sätt som övriga avgifter, det vill säga i respektive fullmäktige. Avgiften ingår inte i landstingens högkostnadsskydd eller den kommunala maxtaxan för äldreomsorg. Det är dödsboet som ska betala denna avgift.

Den entreprenör som sjukvårdshuvudmannen har anlitat för uppgiften ska således fakturera kommunen/landstinget, och inte dödsboet, för sina kostnader.

Anhöriga kan givetvis, som framgått ovan (3.2, 3.5 och 3.6), välja att själva ta över ansvaret och beställa transport till bårhus. I dessa fall inträder ett avtalsförhållande och ett betalningsansvar direkt mellan dödsboet och transportören, utan att kommunen/landstinget berörs. I dessa fall ska transportören fakturera dödsboet.

5. Upphandling av transporter

Landsting och kommun ska upphandla transporttjänsten enligt gällande lagstiftning om den inte utförs i egen regi. Om avtal finns avropar landstingets eller kommunens personal tjänsten i samband med dödsfallet. Ett avtal måste således

finnas mellan transportören, vanligtvis en begravningsentreprenör, och landstinget/kommunen. Fakturan från entreprenören ska tillställas beställaren d.v.s. kommunen eller landstinget.

6. Övriga transporter

Inte i något fall har hälso- och sjukvården ansvar för att transportera stoftet från bårhus till lokalen för förvaring och visning eller ceremonilokal. Anhöriga, närstående eller annan som ordnar med begravningen är ansvarig för detta.

Aktuella författningar:

Hälso- och sjukvårdslag (1982:763)

Socialtjänstlag (2002:453)

Lag om kriterier för bestämmande av en människas död (1987:269)

Begravningslag (1990:1144)

Lag (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdsområdet

Förordning (1998:1513) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Förordning (1996:933) om verksamhetschef inom hälso- och sjukvården

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (1987:32) om kriterier för bestämmande av en människas död

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (1996:29) om vissa åtgärder inom hälso- och sjukvården vid dödsfall

Socialstyrelsens allmänna råd (1997:8) om verksamhetschef inom hälso- och sjukvården

Socialstyrelsens allmänna råd (1997:10) om medicinskt ansvarig sjuksköterska i kommunernas hälso- och sjukvård

Sveriges Kommuner och Landsting

Avd för vård och omsorg

Sektionen vård och socialtjänst

Ellen Hyttsten

Margaretha Spjuth